

Israëlzondag

2 oktober 2005

Tijd van gedenken

Handreiking

Protestantse Kerk

Prekschets bij Rechters 7:9-22 (en Matteüs 21:33-43)

Geen hand vrij voor het zwaard
dr. Klaas Spronk, Culemborg

Een oudtestamentisch oorlogsverhaal: valt dat uit te leggen? Klaas Spronk laat zien wat een rare oorlogsvoering dit is. En dat dit verhaal ons stelt voor zowel de 'huidige situatie van het omstreden land' als ook het 'oudste en nooit opgeloste probleem van de christelijke gemeente'.

Rechters en rechtlijnigheid

Op het eerste gezicht of gehoor lijkt het riskant om op Israëlzondag aan te sluiten bij het Oecumenisch Leesrooster (alternatief, zie www.raadvankerken.nl), dat in deze weken een blokje lezingen met verhalen uit het boek Rechters voorstelt. Net als in het boek Jozua gaat het hier immers om de strijd voor 'het beloofde land' met een duidelijk onderscheid tussen goeden en slechten, waarbij die laatste zonder pardon en met genadeloos geweld het land uit gegooid mogen en zelfs moeten worden. De associatie met de huidige situatie van het omstreden land in de confrontatie tussen Israël's en Palestijnen ligt voor de hand. Evenzeer is duidelijk dat de vergelijking niet zonder meer opgaat. Is het wel mogelijk om de bijbeltekst te laten spreken zonder hem te plooiën naar onze eigen standpunten in deze? Kunnen we nog wel rekenen met de mogelijkheid dat er vanuit deze oude, vertrouwde verhalen nog iets te zeggen valt over de huidige situatie? Misschien dat juist de inzet met dit 'verdachte' verhaal een zinvolle spanning kan opbouwen, waardoor de hoorder de oren extra spitst en mogelijk ontvankelijk wordt voor een ander dan het verwachte geluid.

Dat zit er namelijk wel in, want het boek Rechters is bepaald niet rechtlijnig in de zin dat er een duidelijk onderscheid is tussen goeden en kwaden, gelijk lopend met het onderscheid tussen Israël en de andere volken. Zo was het verhaal al ingezet in het boek Jozua. De eerste de beste hoer in de eerste de beste stad van Kanaän verdient meer respect dan een vooraanstaand lid van de belangrijkste stam, Juda. Lees er de verhalen over Rachab en Achan in Jozua 2-7 maar op na. Daarmee is een trend gezet die in feite voortduurt tot aan het eind van het verhaal (in 2 Koningen 25) over het beloofde en weer verspeelde land. Zo leert het volk Israël kritisch naar zichzelf te kijken. Hierbij speelt het boek Rechters een bijzondere rol. Men moet maar eens goed letten op het daarin beschreven volk en zijn redders. Wat zijn dat voor mensen die steeds weer dezelfde fout ingaan? En wat zijn dat toch voor vreemde helden? Hoe voorbeeldig, gelovig en goed zijn zij nu eigenlijk?

Gideon – held op sokken

In Rechters 6 leren we Gideon kennen als iemand die het liefst op 'safe' speelt. Een openlijke confrontatie met de Midjanieten gaat hij uit weg. Hij dorst daarom de tarwe niet goed zichtbaar op de dorsvloer, maar aan het gezicht onttrokken in de wijnpers. De engel van de

Heer weet hem daar wel te vinden en groet hem met onverholven ironie: 'dappere krijgsman'. Aan de verbale toezegging van Gods bijstand heeft Gideon niet genoeg. Wanneer vervolgens de engel zijn hemelse herkomst laat blijken, wordt Gideon er in eerste instantie alleen maar bang van. Weer tot rust gekomen verricht Gideon zijn eerste verzetsdaad tegen een weerloos altaar in de beschutting van de nacht. Om Gideon opnieuw tot actie te bewegen moet God tot twee keer toe laten zien dat Hij met Gideon meegaat. In het eerste deel van Rechters 7 lezen we dat God nu op zijn beurt Gideon een lesje vertrouwen leert. Hij zet hem op zijn nummer door Israël's legermacht in twee rondes te decimeren. Men moet op zijn vingers kunnen natellen dat de komende overwinning niet het resultaat is van militaire macht en dat de weg naar bevrijding begint met moedig vertrouwen op God.

'Wie naar het zwaard grijpt ...'

In hun boek 'Battles of the Bible' (London 1997; Duitse vertaling: 'Mit Gottes Hilfe', München 1998), waarin oud-president Chaim Herzog en archeoloog Mordechai Gichon in de Bijbel verhaalde veldslagen analyseren, prijzen zij Gideon om zijn voorbeeldig scherpzinnige militaire tactiek: met optimaal gebruik van zijn beperkte middelen wist hij een machtiger tegenstander te verslaan. In hun weergave van de gebeurtenissen doen zij het bijbelverhaal echter wel geweld aan. Anders dan zij suggereren, is Gideon helemaal niet die heldhaftige aanvoerder die hoogstpersoonlijk poolshoogte gaat nemen in het kamp van de vijand. Het is een actie die Gideon op aandringen van God onderneemt om zijn aarzeling te overwinnen. Hij komt in het gezelschap van zijn schildknaap vervolgens niet verder dan de rand van het legerkamp. De informatie die hij opdoet heeft ook niets met de posities van de vijand te maken. Het is het verslag van een droom, waaruit blijkt dat de tegenstander nog beter dan Gideon begrijpt dat de hele zaak in Gods hand ligt.

Herzog en Gichon denken ook dat de weergave van de strijd volgens Rechters 7 niet geheel accuraat is in de suggestie dat alle driehonderd strijders op het 'moment suprême' met een brandende fakkel in de ene en met een ramshoorn in de andere hand staan. Dat kan 'natuurlijk' niet, want hoe moeten ze anders hun zwaard vasthouden? Herzog en Gichon lossen dit probleem op via de veronderstelling dat er een groep met fakkels en een groep met ramshoorns was. Daarmee missen zij echter de pointe van heel dit verhaal. Die ligt namelijk in het feit

dat de Israëlieten juist helemaal niet naar het zwaard hoeven te grijpen voor de overwinning. Dat wordt nog eens onderstreept door de woorden die zij uitschreeuwen: 'zwaard voor de Heer en voor Gideon' (vers 20). Daarmee doen ze meer dan hun was opgedragen, want Gideon had hun de woorden 'voor de Heer en voor Gideon' in de mond gelegd (vers 18). Zo laten de mannen horen dat zij – nog beter misschien dan Gideon – begrijpen dat er hier maar één is die strijdt: God zelf. Hij had het initiatief genomen (zie vers 9) en Hij is het ook die de Midjanieten in hun eigen zwaard laat vallen (vers 22).

Met andere wapens?

Zo kan dit verhaal ons aan het denken zetten, zeker ook wanneer we het horen op deze Israëlzonntag tegen de achtergrond van de voortdurende strijd in en rondom de staat Israël met al zijn consequenties voor het gesprek tussen joden en christenen. Niet om antwoorden te geven, maar om vragen te stellen. Zou het ook mogelijk zijn – zo suggereert het verhaal – om met andere wapens te strijden? Het kwaad laat zich niet altijd met geweld verdrijven en maar al te vaak roept het ene geweld ook weer het andere op. Het vraagt wel moed, vindingrijkheid en volharding – kortom: geloof – om nieuwe wegen te gaan. En het moet ook wel beloond worden met zichtbaar succes onderweg. Een belangrijk onderdeel van die anders gevoerde strijd is dat men oog moet leren krijgen voor de tekenen dat men op de goede weg is en dat men daarbij niet slechts moet letten op het (hoge) getal en (grote) formaat. Ook Gideon moest dat nog leren.

Welke wapens dan? Men zou kunnen denken aan wat in Efeziërs 6:10-17 wordt genoemd als 'de wapenrusting van God'. Het is de uitdaging om verder te denken in die lijn en om geïnspireerd en creatief de strijd aan te gaan en vol te houden.

Tegen welke vijand?

In Rechters 7 kan er geen twijfel over bestaan wie de te bestrijden boosdoeners zijn. Toch wordt ook hier weer iets van de al te schematische patronen doorbroken. Het zijn immers enkele van die Midjanieten die gevoelig en ontvankelijk blijken te zijn voor de boodschap van de redding door God. Ook van je vijanden kun je leren. Soms kan dat ertoe leiden dat je die ander ook anders dan als je vijand leert kennen. In de verhalen in het boek Rechters ging het er in de eerste plaats om dat het volk Israël zichzelf beter leerde kennen. Men moest leren inzien dat het allerm minst als vanzelfsprekend tot de goede partij

behoorde. In zijn kortzichtigheid en bangelijke traagheid werd het soms tot een vijand van zichzelf en een sta-in-de-weg voor de vervulling van de belofte.

Dit inzicht laat zich niet zomaar toepassen op de huidige, gecompliceerde politieke situatie van de staat Israël of overplaatsen naar de beladen gesprekken tussen joden, christenen en moslims. Het kan ons wellicht wel behoeven voor een al te snelle indeling in goed en slecht. Laat men liever wat beter en langer luisteren naar de anderen en wat kritischer kijken naar zichzelf.

Dat is ook de goede leeshouding voor wie op deze zondag volgens het Oecumenisch Leesrooster als lezing uit het Nieuwe Testament voor Matteüs 21:33-43 kiest. De combinatie met Rechters 7 is toevallig en niet bindend. Wie toch deze gelijkenis over de wijnbouwers die de zoon van hun pachttheer doden leest op Israëlzonntag, kan niet om de in het evangelie zelf aangegeven uitleg heen dat hier verwezen wordt naar de manier waarop de Joodse leidslieden omgaan met Jezus. Daarmee zit men dan gelijk midden in het oudste en nooit opgeloste probleem van de christelijke gemeente: de confrontatie met de joden die in Jezus niet de messias herkennen. Voorzichtig geworden door het verhaal uit Rechters 7 tegen de rechtlijnigheid past het de christelijke gemeente niet om het oordeel over de oude wijnbouwers simpelweg over te nemen. Laten wij liever kritisch naar onszelf kijken: doen wij het als de nieuwe wijnbouwers beter? Dragen wij wel de vruchten af aan de heer van de wijngaard wanneer het daar de tijd voor is (vers 41)?

